

περί δὲ πολιτείας ἀρίστης τὸν μέλλοντα ποιήσασθαι τὴν προσήκουσαν ζήτησιν ἀνάγκη διορίσασθαι πρῶτον τίς αἰρετώτατος βίος. ἀδήλου γὰρ ὄντος τούτου καὶ τὴν ἀρίστην ἀναγκαῖον ἀδήλον εἶναι πολιτείαν: «Αὐτός που θα θελήσει να διερευνήσει με τη σωστή μέθοδο το ζήτημα του ἀριστεύματος, θα πρέπει πρῶτα να προσδιορίσει ποιος εἶναι ο καλύτερος τρόπος ζωής. Διότι αν εἶναι ἀγνωστος αὐτός τότε ἀναγκαστικά θα εἶναι ἀγνωστο και το ἀριστο πολίτευμα.»

τριῶν οὐσῶν μερίδων, τῶν τε ἐκτὸς καὶ τῶν ἐντῶ σώματι καὶ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ, πάντα ταῦτα ὑπάρχειν τοῖς μακαρίοις χρή. «Υπάρχουν τρία εἶδη ἀγαθῶν: τα ἀγαθὰ του ἐξωτερικοῦ κόσμου, τα ἀγαθὰ του σώματος και τα ἀγαθὰ της ψυχῆς και ὅλα αὐτὰ πρέπει να τα χαίρονται οἱ μακάριοι [...]

οὐδεὶς γὰρ ἂν φαίη μακάριον τὸν μηθὲν μόριον ἔχοντα ἀνδρείας μηδὲ σωφροσύνης μηδὲ δικαιοσύνης μηδὲ φρονήσεως, ἀλλὰ δεδιότα μὲν τὰς παραπετομένας μυίας, ἀπεχόμενον δὲ μηθενός, ἂν ἐπιθυμήσῃ τοῦ φαγεῖν ἢ πιεῖν, τῶν ἐσχάτων, ἔνεκα δὲ τεταρτημορίου διαφθείροντα τοὺς φιλότατους φίλους, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὴν διάνοιαν οὕτως ἄφρονα καὶ διεψευσμένον ὥσπερ τι παιδίον ἢ μαινόμενον. «[...] Δεν μπορούμε να ονομάσουμε μακάριο κάποιον που δεν ἔχει ἴχνος ἀνδρείας, σωφροσύνης, δικαιοσύνης και φρόνησης, ἀλλὰ φοβάται ἀκόμη και το πέταγμα της μύγας ἢ δεν ἔχει τη δύναμη να ἀποφύγει ἀκόμη και τα πιο ἐπιβλαβῆ πράγματα, αν ἐπιθυμήσει να πιει ἢ να φάει κάτι ἢ θυσιάσει τους καλύτερους φίλους του για να κερδίσει ἓνα τέταρτο οβολου. Το ἴδιο και στο θέμα του μυαλοῦ αν εἶναι τόσο ἀσύνετος και παραπλανημένος ὅσο και το μικρό παιδί ἢ ἓνας παράφρων.»

ΔΙΑΦΩΝΙΑ ΥΠΑΡΧΕΙ ΣΤΗΝ ΠΟΣΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΑΡΕΤΗΣ ἀλλὰ ταῦτα μὲν λεγόμενα ὥσπερ πάντες ἂν συγχωρήσειαν, διαφέρονται δ' ἐν τῷ ποσῶ καὶ ταῖς ὑπεροχαῖς. τῆς μὲν γὰρ ἀρετῆς ἔχειν ἰκανὸν εἶναι νομίζουσιν ὅποσονοῦν, πλούτου δὲ καὶ χρημάτων καὶ δυνάμεως καὶ δόξης καὶ πάντων τῶν τοιούτων εἰς ἄπειρον ζητοῦσι τὴν ὑπερβολήν. «Ὅλοι συμφωνοῦν με τα παραπάνω [...] διαφωνοῦν ὁμως ως προς την ποσότητα και την ὑπεροχὴ κάθε ἀγαθοῦ. Γιατί θεωροῦν ἀρκετὴ ὅση ποσότητα ἀρετῆς ἔχει ο ἀνθρώπος, ἐνῶ ζητοῦν να ἔχουν για πάντα σε ὑπέρμετρες ποσότητες πλοῦτο, χρήματα, δύναμη, δόξα και ὅλα τα παρόμοια.»

Η ΑΡΕΤΗ ΦΕΡΝΕΙ ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΑΓΑΘΑ, ΟΧΙ ΤΟ ΑΝΤΙΘΕΤΟ ῥάδιον μὲν περὶ τούτων καὶ διὰ τῶν ἔργων λαμβάνειν τὴν πίστιν, ὁρῶντας ὅτι κτῶνται καὶ φυλάττουσιν οὐ τὰς ἀρετὰς τοῖς ἐκτὸς ἀλλ' ἐκεῖνα ταύταις, καὶ τὸ ζῆν εὐδαιμόνως, εἴτ' ἐν τῷ χαίρειν ἐστὶν εἴτ' ἐν ἀρετῇ τοῖς ἀνθρώποις εἴτ' ἐν ἀμφοῖν, ὅτι μᾶλλον ὑπάρχει τοῖς τὸ ἦθος μὲν καὶ τὴν διάνοιαν κεκοσμημένοις εἰς ὑπερβολήν, περὶ δὲ τὴν ἔξω κτῆσιν τῶν ἀγαθῶν μετριάζουσιν, ἢ τοῖς ἐκεῖνα μὲν κεκτημένοις πλείω τῶν χρησίμων, ἐν δὲ τούτοις ἐλλείπουσιν: «Εὐκόλα και μέσα ἀπὸ τα πράγματα βλέπουμε πως οἱ ἀνθρώποι ἀποκοτοῦν και διατηροῦν τις ἀρετὲς ὄχι με τα υλικά ἀγαθὰ, ἀλλὰ τα υλικά ἀγαθὰ με τις ἀρετὲς, κι ὅτι ἡ εὐτυχισμένη ζωὴ, εἴτε τη χαρούμενη, εἴτε την ἐνάρετη εἴτε και τις δύο μαζί, τις χαίρονται κυρίως ὅσοι ἔχουν περισσότερη ἠθική και διανοητική καλλιέργεια και λιγότερα υλικά ἀγαθὰ, ἀπὸ ὅσους ἔχουν περισσότερα υλικά ἀγαθὰ ἀπὸ τα ἀπαραίτητα και λιγότερα ἠθικά ἀγαθὰ ἀπὸ τα ἀπαραίτητα.»

ΤΑ ΕΞΩΤΕΡΙΚΑ ΑΓΑΘΑ ΕΧΟΥΝ ΚΑΠΟΙΟ ΣΚΟΠΟ οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν λόγον σκοποῦμενοις εὐσύννοπτον ἐστίν. τὰ μὲν γὰρ ἐκτὸς ἔχει πέρας, ὥσπερ ὄργανόν τι, (πᾶν τε τὸ χρήσιμον εἰς τι), ὦν τὴν ὑπερβολὴν ἢ βλάπτειν ἀναγκαῖον ἢ μηθὲν ὄφελος εἶναι τοῖς [10] ἔχουσιν «Εὐκόλα το κατανοοῦμε αὐτό με τη λογική, γιατί ὅλα τα ἐξωτερικά ἀγαθὰ, ὅπως και κάθε ὄργανο, ἔχουν ἓνα σκοπό, ἡ χρησιμότητά τους σε κάτι ἀποβλέπει. Ἄρα ἡ ὑπερβολικὴ ποσότητα ἀναγκαστικά ἢ βλάπτει ἢ δεν ὠφελεῖ καθόλου τους κατόχους της.»

ΟΙ ΨΥΧΙΚΕΣ ΑΡΕΤΕΣ Τῶν δὲ περὶ ψυχὴν ἕκαστον ἀγαθῶν, ὅσῳ περ ἂν ὑπερβάλλῃ, τοσοῦτω μᾶλλον χρήσιμον εἶναι, εἰ δεῖ καὶ τούτοις ἐπιλέγειν μὴ μόνον τὸ καλὸν ἀλλὰ καὶ τὸ χρήσιμον. «Ὅμως οἱ ψυχικὲς

αρετές, όσο πιο υπερβολικές είναι, τόσο περισσότερο χρησιμεύουν, αν πρέπει να λάβουμε υπόψη όχι μόνο την ωραιότητα, αλλά και τη χρησιμότητά τους [...] αν παραδεχτούμε λοιπόν ότι για μας η ψυχή είναι πολυτιμότερη από τα υλικά αγαθά και από το σώμα, ανάλογη σημασία πρέπει να αποδίδουμε και στην τελειοποίηση του καθενός.»

ΤΑ ΥΛΙΚΑ ΑΓΑΘΑ ΕΙΝΑΙ ΠΡΟΣ ΩΦΕΛΟΣ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ & ΟΧΙ ΤΟ ΑΝΤΙΘΕΤΟ ἔτι δὲ τῆς ψυχῆς ἕνεκεν ταῦτα πέφυκεν αἰρετὰ καὶ δεῖ πάντα αἰρεῖσθαι τοὺς εὖ φρονοῦντας, ἀλλ' οὐκ ἐκείνων ἕνεκεν τὴν ψυχὴν. «Εἶναι επίσης φανερό ότι όλα αυτά είναι επιθυμητά για χάρη της ψυχῆς και όσοι σκέπτονται σωστά πρέπει να τα επιδιώκουν για δική της ωφέλεια και ποτέ να μην υπολογίζουν την αξία της ψυχῆς με βάση εκείνα τα αγαθά.»

ΕΥΤΥΧΙΑ versus ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ ἐπεὶ καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς εὐδαιμονίας διὰ ταῦτ' ἀναγκαῖον ἕτεραν εἶναι (τῶν μὲν γὰρ ἔκτος ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς αἴτιον ταυτόματον καὶ ἡ τύχη, δίκαιος δ' οὐδεὶς οὐδὲ σώφρων ἀπὸ τύχης οὐδὲ διὰ τὴν τύχην ἐστίν) ἐχόμενον δ' ἐστὶ καὶ τῶν αὐτῶν λόγων δεόμενον καὶ πόλιν εὐδαίμονα τὴν ἀρίστην εἶναι καὶ πράττουσαν καλῶς. «Αναπόφευκτα η ευτυχία διαφέρει από την ευδαιμονία—η πρώτη ανήκει στα εξωτερικά αγαθά και είναι αποτέλεσμα της τύχης που έρχεται από μόνη της, χωρίς να κάνουμε προσπάθεια, κανείς όμως δεν γίνεται δίκαιος ή σώφρων από τύχη. Επακόλουθο αυτής της αρχής [...] είναι ότι ευδαίμων πόλη είναι η ἀριστη πόλη που κυβερνιέται καλά.» 1323b

ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ & ΕΥΠΡΑΞΙΑ ἀδύνατον δὲ καλῶς πράττειν τοῖς μὴ τὰ καλὰ πράττουσιν: οὐθὲν δὲ καλὸν ἔργον οὐτ' ἀνδρὸς οὐτε πόλεως χωρὶς ἀρετῆς καὶ φρονήσεως: «Γιατί είναι αδύνατο να πράττουν καλά όσοι δεν κάνουν καλές πράξεις. Ούτε άνθρωπος ούτε πόλη μπορούν να κάνουν κάτι καλό χωρίς αρετή και φρόνηση.»

ΑΡΙΣΤΗ Η ΖΩΗ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΤΟΣΗ ΑΡΕΤΗ ΩΣΤΕ ΝΑ ΕΚΤΕΛΕΙ ΕΝΑΡΕΤΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ νῦν δὲ ὑποκείσθω τοσοῦτον, ὅτι βίος μὲν ἄριστος, καὶ χωρὶς ἐκάστω καὶ κοινῇ ταῖς πόλεσιν, ὁ μετ' ἀρετῆς κεχορηγημένης ἐπὶ τοσοῦτον ὥστ' ἐμετέχειν τῶν κατ' ἀρετὴν πράξεων, πρὸς δὲ τοὺς ἀμφισβητοῦντας, εἴσαντας ἐπὶ τῆς νῦν μεθόδου, διασκεπτέον ὕστερον, εἴ τις τοῖς εἰρημένοις τυγχάνει μὴ πειθόμενος. «Αριστη ζωή για κάθε άτομο χωριστά και για όλες μαζί τις πόλεις, είναι εκείνη που έχει τόση αρετή ώστε να εκτελεί ενάρετες πράξεις. Και αν υπάρχουν ορισμένοι που αμφισβητούν αυτά τα συμπεράσματα της έρευνας, θα τους αφήσουμε και θα σκεφτούμε αργότερα μήπως κανείς δεν συμφωνεί με όσα έχουμε αναπτύξει.» 1323b-1324a πότερον δὲ τὴν εὐδαιμονίαν τὴν αὐτὴν εἶναι φατέον ἑνός τε ἐκάστου τῶν ἀνθρώπων καὶ πόλεως ἢ μὴ τὴν αὐτὴν, λοιπὸν ἐστὶν εἰπεῖν. [...] ὅσοι γὰρ ἐν πλούτῳ τὸ ζῆν εὐτίθενται ἐφ' ἑνός, οὗτοι καὶ τὴν πόλιν ὅλην, ἐὰν ἡ πλουσία, μακαρίζουσιν: ὅσοι τε τὸν τυραννικὸν βίον μάλιστα τιμῶσιν, οὗτοι καὶ πόλιν τὴν πλείστων ἄρχουσιν εὐδαιμονεστάτην ἂν εἶναι φαίεν: εἴ τέ τις τὸν ἕνα δι' ἀρετὴν ἀποδέχεται, καὶ πόλιν εὐδαιμονεστέραν φήσει τὴν σπουδαιοτέραν «Μένει τώρα να δούμε αν η ευδαιμονία κάθε ανθρώπου και της πόλης είναι η ίδια ή όχι. [...] Όσοι υποστηρίζουν ότι η ευδαιμονία του ατόμου είναι να ζει πλούσια, τότε μακαρίζουν και την πλούσια πόλη. Και όσοι προτιμούν τον τυραννικό τρόπο ζωής θα θεωρούσαν περισσότερο ευδαίμονα την πόλη που επεκτείνει την κυριαρχία της σε πάρα πολλούς ανθρώπους. Τέλος, αν κάποιος υποστηρίζει ότι ο άνθρωπος είναι ευδαίμων χάριν της αρετής, θα δεχτεί ότι ευδαιμονέστερη πόλη είναι η πιο ενάρετη πόλη.»

ΑΡΙΣΤΟ ΕΙΝΑΙ ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ ΟΠΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ Η ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑ ΓΙΑ ΕΥΤΥΧΙΑ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ ὅτι μὲν οὖν ἀναγκαῖον εἶναι πολιτείαν ἀρίστην ταύτην τὴν τάξιν καθ' ἣν κὰν ὅστισοῦν ἄριστα πράττοι καὶ ζῶν μακαρίως, φανερόν ἐστιν: «Ἐγινε φανερό ότι αναγκαστικά ἀριστο εἶναι το πολίτευμα ἐκεῖνο σύμφωνα με τους θεσμούς του οποιου κάθε πολίτης μπορεί να ζει ἀριστα και να βρίσκει ευτυχία.»

ΚΕΙΜΕΝΟ: Aristotle. ed. W. D. Ross, Aristotle's Politica. Oxford, Clarendon Press. 1957. The Annenberg CPB/Project provided support for entering this text. [βλ. www.perseus.tufts.edu]

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ (βασισμένη): Αριστοτέλης, *Ἀπαντα*, τ. 3, Πολιτικά, βιβλία Ζ', Η' και Θ'. 192 «Οι Έλληνες». Αθήνα: Κάκτος. 1993.